

ט' אדר ב תשפ"ד
19 מרץ 2024

לכבוד
מר יהודה פורת
מנכ"ל חברה קדישא ירקון שער פתח תקווה

הנדון: מחיצה בלתי חוקית בין גברים לנשים בבית העלמין ירקון

בשם המרכז הרפורמי לדת ומדינה, הזרוע המשפטית והציבורית של התנועה הרפורמית - יהדות מתקדמת בישראל, הריני לפנות אליך בנוגע לסידורי הפרדה בין גברים לנשים שמתקיימים בניגוד לדין בבית העלמין ירקון, כדלקמן:

1. הובא לידיעתנו כי בעת האחרונה, נעשו שינויים ברחבת ההספדים של בית העלמין והוצבו מחיצות נמוכות ופתוחות המחלקות את המרחב לשניים. עצם קיומן של המחיצות בבית העלמין מבהיר לציבור כי יש לעמוד בהפרדה מגדרית משני עברי המחיצות. כך, משפחה שערכה טקס לוויה לפני כעשרה ימים עמדה בהפרדה מגדרית, אף שאין זה מנהגה ואך מתוך ציות למחיצות.



2. יאמר מיד, הצבת סממני הפרדה בבית עלמין, ובכלל זה אף מחיצות קבועות או ארעיות, במטרה להפריד בין גברים לנשים במהלך טקס הלוויה - היא מנוגדת לדין ואסורה. והכל כפי שיפורט להלן.

איסור הפליה בבתי עלמין

3. בכל הנוגע לאיסור הפליה בבתי עלמין הן המשרד לשירותי דת והן היועץ המשפטי לממשלה קבעו כי חברות קדישא מחויבות להימנע מלהפלול על רקע מגדרי בבתי עלמין.

4. המשרד לשרותי דת הבהיר את האיסור על הפליה מגדרית ע"י חברות קדישא בהקשר של טקסי לוויה. בחוזר מנכ"ל מינואר 2022 אשר מעדכן את ההנחיה בעניין טקס לוויה מ-2013, נקבע איסור מפורש על הפרדה מגדרית בבתי עלמין ובכלל זאת על הצבת שלטים או **מחסומים קבועים או ארעיים המפרידים גברים ונשים אלה מאלה**. וזאת לשון ההוראה בעניין מחסומים:

"לא תונהג כל הפרדה בין גברים לנשים במהלך לוויה על שלביה השונים. בהתאם לכך לא יוצבו ברחבי בית העלמין שלטים שמטרתם הפרדה בין גברים ונשים או הכוונה לצורך הפרדה. כך גם לא יוצבו מחסומים כלשהם, קבועים או ארעיים שיעודם יצירת הפרדה כאמור. על אף האמור במקרים בהם הביעו בני המשפחה זאת רצונם המפורש בקיומה של הפרדה בין נשים לגברים בשלבים שונים של טקס הלוויה, חלקם או כולם, רשאית חברה קדישא לסייע בידי בני המשפחה להכווין את באי הלוויה לפי בקשתם. זאת בין היתר, על ידי שימוש בשילוט זמני או במחסומים ארעיים שיוסרו מיד עם סיום הלוויה."

נציין שבענייננו מדובר במחסומים שיעודם יצירת הפרדה בין נשים לגברים בכל הלוויות הנערכות בבית העלמין אף כאשר המשפחה לא ביקשה זאת.

5. בדו"ח לבחינת תופעת הדרת נשים במרחב הציבורי שאימץ היועץ המשפטי לממשלה בשנת 2013¹ (להלן: "הדו"ח") נסקרו פרקטיקות הפרדה מגדרית בתחומים שונים, בין היתר בבתי עלמין, ונקבע שכל הפרקטיקות האמורות הן בלתי חוקיות. בדו"ח נקבעו בין היתר דברים אלה היפים לעניינינו:

"למרות שעקרונות הסובלנות והפלורליזם מחייבים סובלנות כלפי אורחות החיים הייחודיים של קהילות שונות במסגרת חיי הפרט והקהילה, הרי שסובלנות זו אינה מתירה כי במרחב הציבורי המשרת את כלל הציבור תתקיים מערכת ערכים המבוססת על הדרתן של נשים מהשתתפות שווה בחיים האזרחיים." (סעיף 16 לדוח)

"אין לראות בהגנה על הזכות החוקתית לחופש הדת כמחייבת את הרשות הציבורית להתיר קיומם של הסדרי הפרדה או הסדרים אחרים המבחינים בין נשים לגברים מנימוקים דתיים. קבלתה של טענה מעין זו משמעה כי עצם נוכחותם של אישה או איש במקום מסוים, כדין ומבלי לגרום הפרעה כלשהי, גוררת פגיעה בזכויותיו של האחר לכבוד ולחופש הדת. קשה להלום כי עצם מראה של אישה או נוכחותה במקום ציבורי מסוים גוררת מבחינה מושגית פגיעה

¹ <https://www.justice.gov.il/Publications/Articles/Documents/DochHadaratNasim.pdf>

**בזכויות החוקתיות הללו, בגדריה של אותה שיטה משפטית
המבכרת את ערכי כבוד האדם והשוויון.** (סעיף 93 לדוח)

6. בדו"ח נקבע כי חל איסור על הפרדה מגדרית בבתי עלמין, ועל ניהול טקס לוויה בהפרדה בין גברים לנשים ונקבעו הוראות ברורות המחייבות את הפסקת הפרקטיקות המפלות. בדו"ח הודגש כי ההפרדה בין גברים לנשים אינה מבוססת על איסור הלכתי ולפיכך היא בגדר הפליה פסולה המביאה לכדי כפייה על היחיד לציית לנורמות הלכתיות שאינן מקובלות עליו.

7. גם בתי המשפט עמדו על האיסור על הפליה מגדרית והדרת נשים בבתי עלמין.

8. בת"ק 33424-02-12 **דוידאן מיכאלי נ' חברה קדישא אופקים** התקבלה תביעה שהוגשה בעניין הפרדה מגדרית של הנוכחים בטקס לוויה ואיסור על בתו של המנוח להספיד. באותו עניין נפסק כי הפרדה מגדרית בבתי עלמין מהווה הפרה של הוראות חוק איסור אפליה ונפסק סכום הפיצוי המקסימלי האפשרי. הדברים שנאמרו בפס"ד הדין יפים גם לענייננו:

"...אני סבור שהנתבעת הפרה את הוראות סעיף 3 של חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א – 2000 (להלן: "החוק"), בכך שהרב הפלה את התובעת עקב היותה אישה. הנתבעת נותנת שירות ציבורי ועל כן חלים עליה הוראות סעיף 3(א) של החוק... .. בנוסף, התובעת הוכיחה כי הנתבעת נתנה את השירות (לוויה) באופן שונה לנשים מאשר לגברים, ועל כן, חזקה שהנתבעת פעלה בניגוד לסעיף 3 לחוק, כל עוד לא הוכיחה הנתבעת אחרת (ראו סעיף 6(2) של החוק)."

9. במקרה נוסף בו חברה קדישא הפלתה והדירה נשים מחמת מינן בלוויה שנערכה בבית העלמין בעתלית, הוגשה תביעה על פי חוק איסור הפליה (ת.א. 35231-04-17 **מיקי דרור נ' המועצה הדתית עתלית**). תביעה זו הסתיימה בהסכם פשרה, במסגרתו חברה קדישא הורידה את כל סממני ההפרדה המגדרית בבית העלמין בעתלית לרבות שלטים וקיר חוצץ בין עזרת נשים לעזרת גברים. החברה קדישא אף שילמה פיצוי לתובעים וכן התחייבה לקבוע שלט בבית הלוויות המבהיר את האיסור על נקיטת הפרדה מגדרית ברחבי בית העלמין בניגוד לרצון המשפחה.

10. הליך משפטי אחר ננקט נגד אגודת חברה קדישא חסד של אמת רחובות, נוכח סירובה להסיר שלטים שביקשו מהנוכחים בטקסי לוויה להיפרד על פי מינם. בהסדר הפשרה אליו הגיעו הצדדים, שקיבל תוקף של פסק דין בבית המשפט המחוזי, נקבע כי השלטים יוסרו וכי במקום יותקן שילוט אלקטרוני שיופעל רק לבקשה מפורשת של משפחת הנפטר על מנת לוודא שלא נכפית על הנוכחים בטקס לוויה הפרדה מגדרית בניגוד לרצון משפחת הנפטר/ת (ת.א. 38943-07-14 **המרכז הרפורמי לדת ומדינה נ' אגודת חברה קדישא חסד של אמת רחובות**).

11. כלל הקביעות האמורות לגבי איסור הפרדה מגדרית במהלך טקס לוויה, שעוגנו כאמור בחוזר מנכ"ל המשרד לשרותי דת ובדו"ח, מצביעות על כך כי הצבת מחיצות שנועדו לסמן הפרדה בין

גברים לנשים במהלך הלוויה היא אסורה. בעניין זה אף נפסק בת.א. 52985-06-18 **טל אביטבול ואח' נ' מועצה דתית יבנה ואח'** כי כל אדם זכאי לקיים את לוויית בן משפחתו על פי מנהגיו והשקפת עולמו והעובדה שיש משפחות שמבקשות לקיים הפרדה בבית העלמין אינה מייתרת או מבטלת את אותן משפחות שמבקשות לנהוג אחרת. באותו מקרה הוצבו בבית העלמין עמודי בטון נמוכים היוצרים חיץ פיזי קבוע בין אזור הגברים לאזור הנשים. בית המשפט פסק כי בית העלמין הוא מקום ציבורי המחויב לתת שירות באופן שוויוני ולכן הצבת מחיצה ודרישת הפרדה הינם בגדר הפליה פסולה.

12. כפי שיפורט להלן, הצבת המחיצות ברחבת ההספדים של בית העלמין היא אסורה אף לאור הוראות חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000.

על שוויון והפליה

13. על חשיבותו של עקרון השוויון נאמר "אין לך גורם הרסני יותר לחברה מאשר תחושת בניה ובנותיה, כי נוהגים בהם איפה ואיפה. תחושת חוסר השוויון היא מהקשה שבתחושות. היא פוגעת בכוחות המאחדים את החברה. היא פוגעת בזהותו העצמית של האדם" (בג"ץ 953/87 פורז נ' ראש עיריית תל אביב - יפו, פ"ד מב(2) 309, 332-333).

14. הפליה מחמת מין, כאשר השונות המגדרית אינה רלבנטית לעצם העניין, הינה פגיעה בליבת עקרון השוויון והיא אף מגיעה לכדי פגיעה בכבוד האדם, בניגוד לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שכן "ביסודה של הפליה זו [הפליה לרעה על רקע קבוצתי כמו הפליה מחמת מין] עומד ייחוס מעמד נחות למופלה, מעמד שהוא פועל יוצא ממהותו הנחותה כביכול. בכך, טמונה, כמובן, השפלה עמוקה לקורבן הפליה" (בג"ץ 4541/94 אליס מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט (4) 116).

15. הפרדה בין נשים לגברים יש בה חוסר שוויון טבוע, ומכאן אי חוקיותה. כידוע, הדוקטרינה של "נפרד אך שווה" הינה מעצם טיבה בלתי שוויונית, ולפיכך הינה הפליה פסולה שכן "הפרדה משדרת עלבון כלפי קבוצת מיעוט המוצאת מן הכלל, מחדדת את השוני בינה לבין האחרים, ומקבעת תחושות של נחיתות חברתית" (בג"ץ 6698/95 קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד(1) 258, 279).

16. בבג"ץ 746/07 **נעמי רגן נ' משרד התחבורה** פסק בית המשפט העליון כי הפרדה בין גברים ונשים בתחבורה הציבורית היא בלתי חוקית, פוגעת פגיעה קשה בשוויון ובכבוד ומפרה את חוק איסור הפליה. בפסק הדין צוין כי מסקנותיו יכולות להיות רלבנטיות גם לתחומים אחרים. **כשם שחל איסור לקיים הפרדה בשרותי התחבורה הציבורית המיועדים לשרת את כלל הציבור, כך חל איסור לקיים הפרדה בבתי העלמין, המשרתים את כלל הציבור.**

17. בת.צ. 40693-11-16 **אברוקין נ' חברה קדישא** החיל בית המשפט המחוזי מרכז את הוראות חוק איסור הפליה על בתי עלמין וקבע כי הם מחויבים לספק שירותי קבורה שוויוניים לציבור. בית המשפט קיבל בקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה נגד קדישא פ"ת שעניינה בקבורה

של נפטרים יהודים יוצאי ברית המועצות בחלקות נפרדות המיועדות ליוצאי ברית המועצות בלבד. נקבע כי התנהלות קדישא מהווה הפליה אסורה מחמת מוצא בניגוד לחוק איסור הפליה דווקא משום שבבית עלמין אמורים להיקבר כלל הנפטרים היהודים, ללא הבדל מוצא וגזע, קיימת חשיבות רבה, להחלת חוק איסור הפליה גם על מקום ציבורי זה. אך מובן הוא כי דברים אלה יפים אף ביחס להפליה מגדרית.

18. לאור האמור, נבקשכם לפעול באופן מיידי להסרת המחיצות, כך שלא ישתמע כי חלה הפרדה מגדרית על הבאים לטקסי הלוויה בבית העלמין ולחדד את הנהלים בבית העלמין תוך הבהרה כי השירות הניתן על ידי חברה קדישא במקום הוא שוויוני ומכבד לגברים ולנשים כאחד.

19. נבקש לקבל את ההיחשותכם בהקדם, כדי לכלכל את המשך צעדינו.

בכבוד רב,



ריקי שפירא רוזנברג, עו"ד

העתקים:

עו"ד גליה קליין, יועצת משפטית של המשרד לשירותי דת
גבי מרב שטרן, מנכ"לית המשרד לשוויון חברתי